

30.8.2024

PORI

Kaanaa – Tahkoluoto, 110 kV:n voimajohto, arkeologinen inventointi 2024

Tilaaaja:
Sitowise / Omexom

Kalle Luoto

Heilu Oy

Sisällysluettelo

- 1. Johdanto 3
- 2. Aiemmat tutkimukset 4
- 3. Alueen tausta..... 5
- 4. Arkeologiset havainnot 12
- 5. Kohteet 14
  - 1. Tyltyn piirroskallio 609500005 14
- 6. Yhteenveto 17
- Lähteet..... 18

1. Johdanto

Omexomilla on käynnissä 110 kV:n voimajohdon rakentaminen välillä Tahkoluoto – Kaanaa. Rakennettava reitti seuraa Mäntyluoto-Tahkoluoto junanrataa. Voimajohdon suunnittelun yhteydessä toteutettiin arkeologinen inventointi muuttuvan maankäytön alueilla. Pääosa työstä keskittyi pylväsvälien 1–17 tarkastuksiin.

Alue on melko matalaa hiekka, moreeni ja soramaata, joka on maanpinnan nousun seurauksena ollut vasta muutamia vuosisatoja kuivaa maata. Nykyisin suuri osa alueesta sijoittuu junanradan tai maantien laitamille tai se on maatalouskäytössä. Alueen lähiympäristön arkeologiset kohteet ajoittuvat historialliselle ajalle ja suurin osa niistä on asuinpaikkoja. Lisäksi alueen ympäristöstä tunnetaan I Maailmansodan aikaisia juoksuhautoja, kappelinpaikka sekä kalliopiiirroksia.

Inventoinnin toteutti Heilu Oy Sitowisen tilauksesta vuoden 2024 alussa, joten maastokäynnit tehtiin huhtikuussa 2023. Raportti valmistui maastotöiden jälkeen kesällä 2024. Inventoinnin esi- ja maastotyöt sekä raportoinnin tekivät Heilu Oy:n tutkijat arkeologi FM Kalle Luoto ja Jussi Jusell.

Työssä tehtiin lyhyt taustaselvitys hankealueen maankäytön historiasta. Taustaselvitys perustui kirjallisiin läheisiin, historiallisiin karttoihin ja Museoviraston rekistereihin. Maastotöissä kohteiden paikantaminen ja dokumentointi tehtiin valokuvaamalla, kirjallisin muistiinpanoin ja karttamerkinnoin. Sijaintimittaukset tehtiin tarpeen mukaan joko käsi GPS-laitteella (tarkkuus +/- 5 m) tai GNSS laitteella (GR-3, tarkkuus noin 10-20 cm). Maastotöiden jälkeen laadittiin kirjallinen raportti, johon liitettiin karttoja ja valokuvia. Raportissa kuvaillaan kohteet ja niiden sijainti. Sijainnin kuvaaminen tehdään koordinaattien ja karttapiirroksen avulla.

Kartta 1. Selvitysalueen sijainti. MK 1: 50 000.

2. Aiemmat tutkimukset

Selvitysalueelta ei tunneta esihistoriallisen ajan muinaisjäännöksiä, mutta sen läheisyyteen sijoittuu muutamia historiallisen ajan jäännöksiä. Aluetta on aikaisemmin laajemmin arkeologisesti inventoitu vuonna 1996 (Laukkanen). Tahkoluodon alueella inventoitiin vuonna 2010 Tahkoluoto-Paakarit-osayleiskaavan laatimiseen liittyen. Tuolloin paikallistettiin Tahkoluotoon vuonna 1745 syntynyt torppariasutus (Pukkila 2010). Yyterinniemen alueella toteutettiin arkeologinen inventointi vuonna 2020 osayleiskaavatyöhön liittyen.

Kappelinluodolla tehtiin vuonna 1981 ratatöiden vuoksi kaivaustutkimuksia, joiden perusteella kappelin lisäksi paikalla voi olla hautoja sekä kaivo ja kalastajakylän jäännökset. 2010 tarkastuksessa havaittiin, että mäen laella muistomerkin ympäristössä on erimuotoisia matalia, melko epäsäännöllisiä kuoppia, joiden koko vaihtelee noin 2 x 1 metristä alle metriin. Havaintojen perusteella ei voitu sanoa, ovatko kuopat ihmisen tekemiä (Pukkila 2010). Kappelinluoto tarkastettiin myös vuonna 2014 tehdyn Tahkoluoto-Mäntyluoto-kaasuputkilinjan arkeologisen inventoinnin yhteydessä. Tarkastuksessa ei huomattu poikkeuksia vuoden 2010 tilanteeseen verrattuna. Nykyään Kappelinluodon korkeimmalla kohdalla on Kappelin muistomerkki: sementillä sidottu kiviraunio ja kivikehä sekä näitä ympäröivä ketjuaita. Satakunnan Museon tuottama opastaulu pystytettiin keväällä 2014 (Vasko 2014).

3. Alueen tausta

Porin kaupunkiin kuuluva Yterinniemen alue sijaitsee keskustan luoteispuolella. Noin kymmenen kilometrin pituista niemeä rajaavat lännessä Preiviikinlahti ja Selkämeri, ja idässä laaja Kokemäenjoen suisto. Niemen kärjessä sijaitsee Mäntyluodon kaupunginosa satamineen. Yterinniemi kuuluu Satakunnan rannikolle tyypillisiin pitkiin, kaakosta luoteeseen suuntautuviin niemiin. Se on muodostunut maankohoamisen myötä Yterin ja Kokemäensaaren entisistä saarista. Saarten vanhat nimet Ytterö (ulkosaari) ja Inderö (sisäsaari) kertovat maiseman muutoksesta. (Porin kaupunkisuunnittelu 2021, s. 8.)

Vielä noin vuonna 1100 meri ulottui lahtena pitkälle sisämaahan Kokemäenjokilaaksoon Ulvilaan asti. Yterinniemi oli lähes kokonaan veden alla, vain Yteri (Ytterö) ja Kyläsaari eli Kokemäensaari (Inderö) olivat saarina. Pohjoisessa meri rajoittui kaakkois-luode suuntaiseen kallioharjanteeseen Lyttylän, Hyvelän ja Harjunpään kylien luona. Kuuminaisten niemimaa oli jo hahmottunut, samoin ympäröivää maisemaa korkeammalla oleva Porin kaupungin keskusta. Kuusisataa vuotta myöhemmin Yteristä ja Kyläsaaresta oli muodostunut Yterinniemi, joka oli kuroutunut kiinni mantereeseen. Jokisuu ja suistomaa olivat siirtyneet Ulvilan luota Porin edustalle. (Vasko 2014, s. 8.)

Yteri ja Kokemäensaari asutettiin keskiajalla. Alueen varhaisimmat asukkaat saivat elantonsa kalastuksesta ja pienimuotoisesta maanviljelystä. Rantojen varveilla rakennettiin myös laivoja. (Porin kaupunkisuunnittelu 2021, s. 8.) Kyläsaari (Inderö) ja Yteri (Ytterö) olivat molemmat ruotsalaisen oikeuden kyliä. Kyläsaaresta oli 1500-luvun loppupuolella kahdeksan, Yterissä vuonna 1540 kuusi taloa. Yterinniemen asutukseen ovat vaikuttaneet 1600-luvulla alueelle perustetut kartanot. Yterissä Eerik Perttelinpoika Slang omisti kaksi tilaa, jotka muutettiin vuonna 1588 rälssiksi. 1600-luvun kuluessa kylän muutkin talot liitettiin Yterin kartanoon. Alueelle muodostui runsas torppariasutus 1700-luvulla, ja vuonna 1760 Yterissä oli kuusi torppaa, Kokemäensaarella kolme. (Tiilikkala 2020, s. 11.)

Kartta 2. Ote kihlakunnankartasta 1600-luvun puolivälistä (MH MH 4/- - Charta öfver Biörnesholms lähn.)

Porin kaupungin siirtämistä Yyterinniemielle harkittiin laivaliikenteen turvaamiseksi ainakin vuosien 1640 ja 1801 kaupunkipalojen jälkeen. Kaupungin sijaan päädyttiin siirtämään vain satamaa: Kokemäenjoen madaltuvat jokisatamat etenivät vuosisatojen aikana vaihteittain kohti merta. Tämä vaikutti myös asutuksen sijoittumiseen. Joen ja maankohoamisen lisäksi 1900-luvun taitteessa rakennetut rautatie ja Mäntyluodon ulkosatama vaikuttivat olennaisesti Yyterinniemen rakentumiseen nykyisenlaiseksi. (Porin kaupunkisuunnittelu 2021, s. 8.)

Teollisuuden mukanaan tuoma rakenteellinen muutos alkoi 1800-luvun jälkipuolella, kun sen vanhinta kerrostumaa edustava Pihlavan höyrysaha perustettiin vuonna 1875. Kylämäinen asutus keskittyi sahan myötä erityisesti Pihlavaan, mutta myös Kyläsaareen ja Preiviikiin. Pori-Mäntyluoto maantie rakennettiin 1930-luvulla yhdistämään satama ja kaupunki. Myöhemmin myös uudemmat teollisuuslaitokset, kuten Pihlavan kuitulevytehdas (1948), Kaanaan Vuorikemia (1961) ja Kirrinsannan telakka (1973) ovat muokanneet Yyterinniemen maisemaa. Alvar Aallon Kokemäenjoenlaakson aluesuunnitelma (1942) ulottui Kokemäeltä Mäntyluotoon. Suunnitelmassa esitettyjä, sittemmin toteutuneita osatekijöitä ovat mm. Mäntyluodon pikatien (valtatie 2:n pääte) rakentaminen rautatien lounaispuolelle 1950-luvulla sekä Kaanaan, Levon, Rieskalan ja Uudenniityn asuinalueitten rakentaminen valtatie 2:n tuntumaan. (Porin kaupunkisuunnittelu 2021, s.8.)

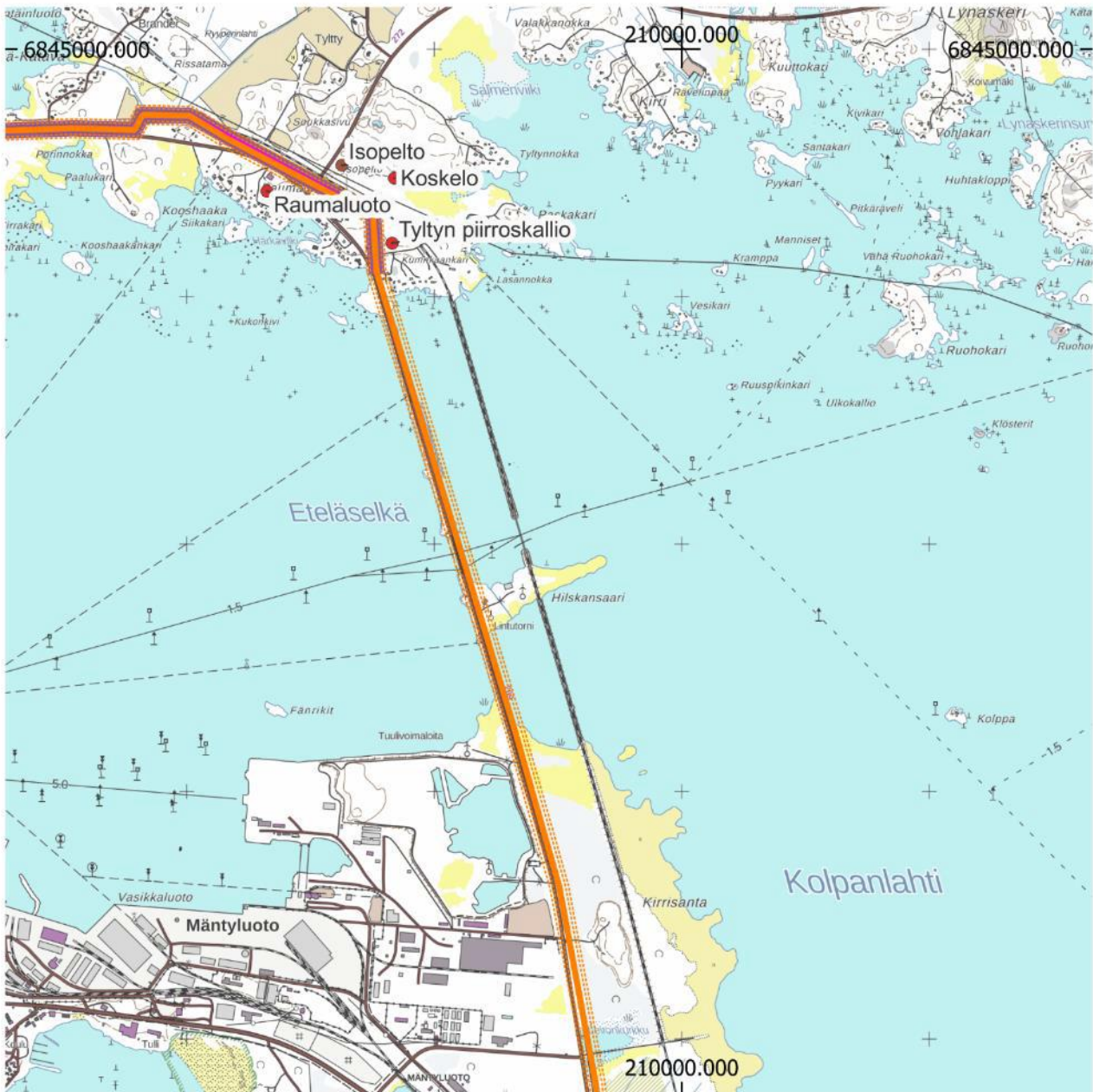

rakentaminen ja niiden yhteydessä tapahtunut hiekanotto ovat muokanneet maisemaa voimakkaasti. (Vasko 2014, s. 9.)

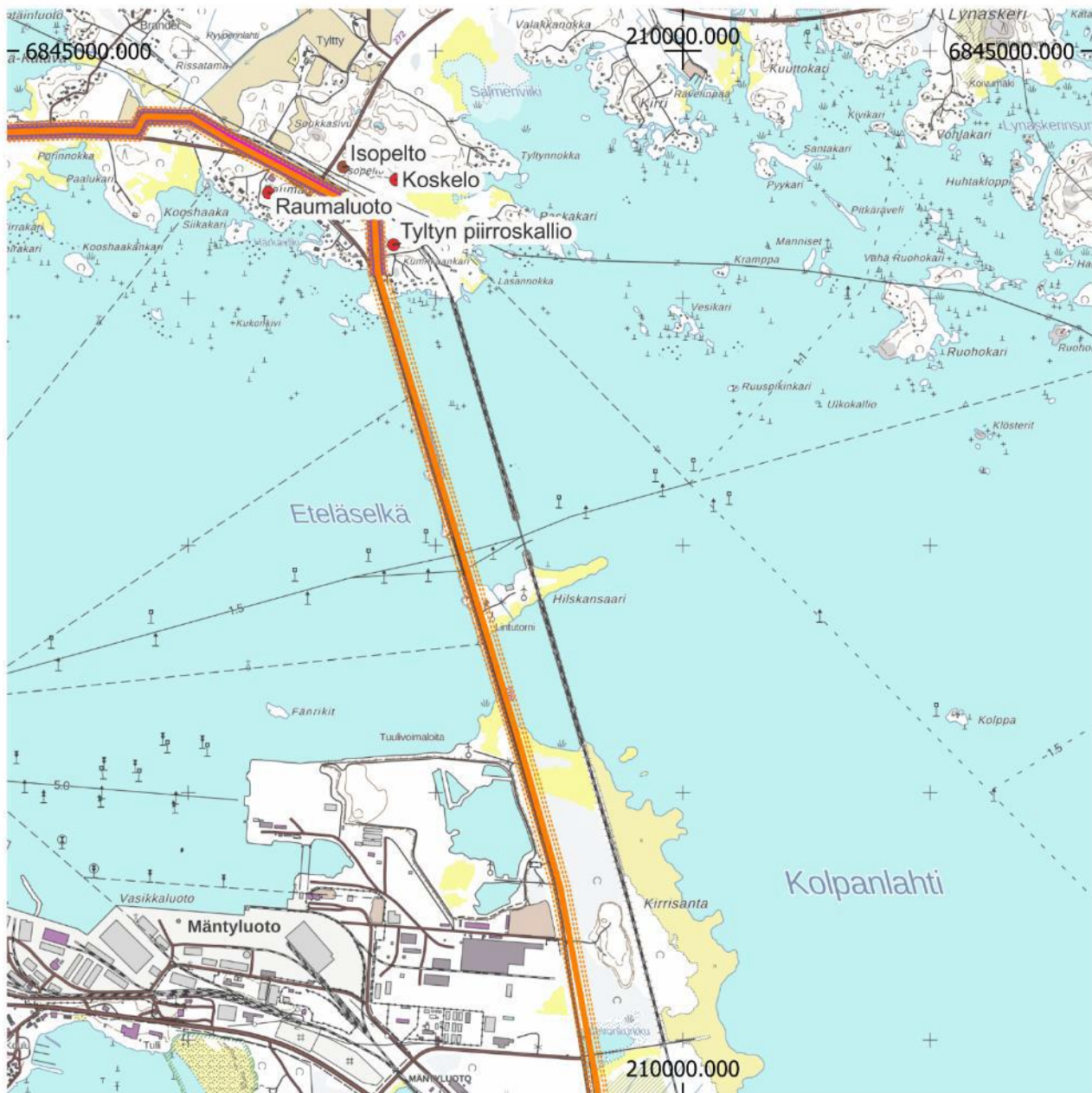

Kartta 4. Pitäjänkartta vuodelta 1943. Timo Meriluodon vanhat kartat.

Tahkoluoto kuului Porin kaupungille ja torpparit maksoivat veroina Porin pormestarille erilaisia ruoka- ym. tuotteita. Elinkeinoissa kalastus oli tärkeässä roolissa peltoviljelyn lisäksi. Topografisten olosuhteitten takia on hyvin todennäköistä, että torpat ovat varsin varhain perustaneet tonttinsa lähekkäin ja muodostaneet kylän. Paikalla on asuttu vielä 1980-luvulla. Voimalalaitoksen vuoksi asutus hävisi ja kylän alue on nykyisin osin voimala-alueen aidan sisäpuolella. (Vasko 2014, s. 9.)

Kartta 5. Linjan sijoittuminen. MK 1:25 000.

Kartta 6. Linjan sijoittuminen. MK 1:25 000.

Kartta 7. Ote kartasta "A85:14/1-9 Yyteri; Tiluskartta ja asiakirjat (1805-1811)".

4. Arkeologiset havainnot

Linjan tarkastaminen aloitettiin sen luoteispäästä Tahkoluodosta. Linjan luoteispään eteläpuolella sijaistee muinaisjäännöskohde Tahkoluodon kylä (muinaisjäännösrekisterin tunnus 1000024376), jonka keskeiset osat jäävät olemassa olevan voimalinjan eteläpuolelle. Tulevan voimalinjan kohdalla ei kivisessä maastossa havaittu muinaisjäännösrakenteita. Alavissa maastonkohdissa maasto oli hyvin kosteaa.

Kuva 1. Näkymä Tahkoluodosta voimalinjan luoteispäästä kohti kaakkoa. KM.

Tahkoluodon itäosassa sijaitsee Kappeli (609010022) niminen muinaisjäännöskohde. Suunniteltu linja sijoittuu sen lounaispuolelle noin 80 metrin etäisyydelle. Suunnitellussa maastonkohdassa maaperä vaikutti muokatulta maantien ja radan väliseltä alueelta.

Raumaluodon alueella sijaitsee muutama muinaisjäännösrekisteriin merkitty kohde, kuten kalliohakkauskohde Raumaluoto (1000023762) ja kiviaitakohde Isopelto (1000050141). Molemmat kohteet sijoittuivat melko etäälle suunnitellusta linjasta, eikä niitä tarkastettu maastossa.

Kauttaaltaan linja sijoittui maantien ja radan väliselle alueelle, jossa kuivat maastonkohdat olivat vähissä. Tarkempia maastotarkastuksia tehtiin Iso-Katavan ja Raumaluodon ympäristössä. Inventoinnin yhteydessä mitattiin maastossa paikalleen Tytyn piirroskallion kohde, jonka sijaintia tarkennettiin mittauksella GNSS laitteella. Kohteelle on esitetty uudet koordinaatit selvityksen yhteydessä.

Kuva 2. Suunniteltu linjaus sijoittui radan ja maantien väliselle alueelle.

Kuva 3. Maasto oli monin paikoin melko kostea. Maastotarkastukset keskitettiin maaston kuivimpiin kohtiin.

5. Kohteet

Tylytyn piirroskallio

609500005

Muinaisjäännöstyyppi: taide, muistomerkit hakkaukset

Ajoitus: historiallinen, 1600-luku

Laji: kiinteä muinaisjäännös

Sijainti: ETRS-TM35FIN

N: 6844223

E: 208806

Z: 2,5 m mpy

Koordinaattiselite: GNSS mittaus, virhe +/- 20 cm

Aikaisemmat tutkimukset:

Leena Koivisto - Eeva Raike tarkastus 2015

Luoto & Tuomainen 2022. Inventointi.

Löydöt:

Kuvaus:

Saarella on kallioon hakattuina piirroksia, nimikirjoituksia ja aurinkokello.

Tarkastuksessa 2015 piirroskallio paikallistettiin. Pinta-alaltaan vain joidenkin neliöiden laajuinen kalliopaljastuma sijaitsee Lampaluotoon kiinnikasvaneen Tylytyn lounaisosassa, Reposaaarentien ja Mäntyluotoon menevän radan välisessä metsässä. Silokallioon on tehty hakkauksia, jotka ovat hyvin kuluneita ja matalia. Aurinkokello ja muutamat vuosiluvut (ANNO 1671, ANNO 1665) ja kirjaimet näkyvät päivänvalossa, mutta osa hakkauksista näkyy vain voimakkaassa sivuvalossa.

Kalliopaljastuma on ilmeisesti ollut ketjulla ympäröity, sillä edelleen sitä kiertää harvahko isojen kivien ringi, kivissä on pultattuna rautaputken pätkät, joissa ketju lienee ollut kiinnitettynä. Kallion länsireunalla on betonista valettu kuutio, jonka päällä on muinaisjäännöksen rauhoituskyltti.

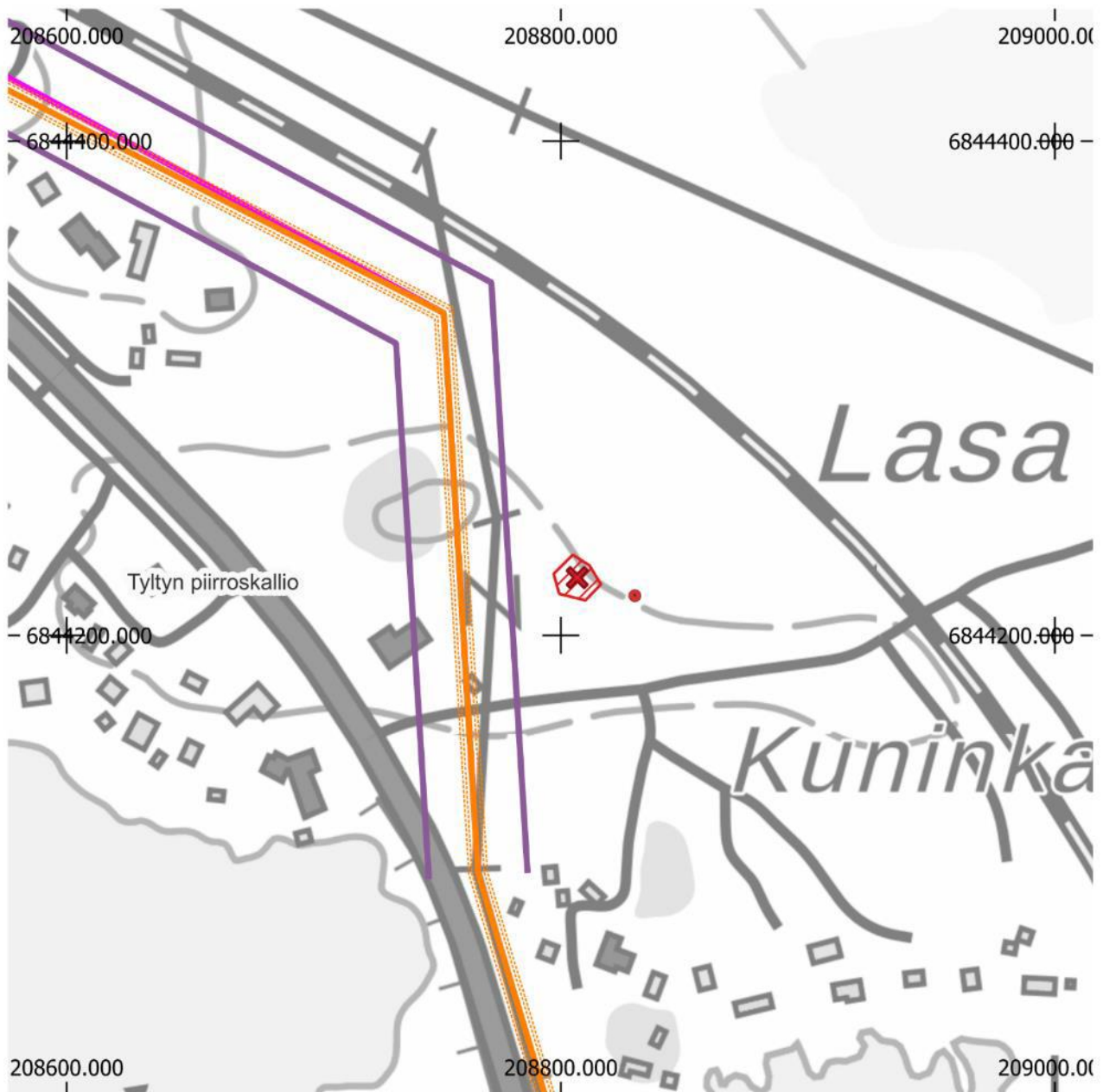
Kalliohakkaukset ovat kuvailtuna Unto Salon artikkelissa "Tylytyn kalliopiirrosten arvoitus" (Kotiseutu n:o 6-7, 1962)

Havainnot 2024:

Kohteen kuvaus vastaa maastohavaintoja. Kohteen sijaintia tarkennettiin. GNSS mittauksen perusteella kohteen sijaintia muinaisjäännösrekisterissä tulee tarkentaa hieman lännemmäksi.

Kuva 4. Tyltyn piirroskallio 2.5.2024.

Kartta 8. Tytyn piirroskallion tarkennettu sijainti. MK 1 : 2500.

Uusi sijainti on merkitty rastilla ja nykyinen muinaisjäännösrekisterin sijainti punaisella pisteellä.

Kuva 5

6. Yhteenveto

Inventoinnissa tarkasteltiin voimalinjan vaikutuksia arkeologiseen kulttuuriperintöön. Inventoinnin tärkeimpänä antina voidaan pitää sitä, että kohteen Tyltyn piirroskallio rajausta tarkennettiin. Muutoin linjauksella ei havaittu arkeologisen kulttuuriperinnön kohteita.

Tampereella 30.8.2024

Kalle Luoto
Heilu Oy

Lähteet

Laukkanen, Esa (1996). Porin esihistorialliset muinaisjäännökset. Inventointiraportti 1996. Satakunnan Museo.

Luoto, Kalle & Tuomainen, Kristian (2023). Pori-Tahkoluoto-rata: Arkeologinen selvitys. Heilu Oy.

Porin kaupunkisuunnittelu (2021). Yyterinniemen kulttuuriympäristöselvitys.

Pukkila, Jouko (2010). Pori, Tahkoluoto. Tahkoluoto – Paakarit osayleiskaavaaluonnoksen laatimiseen liittyvä arkeologinen inventointi.

Tiilikkala, Jasse, Maanala Oy (2020). Porin Yyterinniemen osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi 2020.

Vasko, Tiina (2014). Pori. Tahkoluoto–Mäntyluoto, LNG-terminaalin kaasuputkilinjan arkeologinen inventointi 2014. Satakunnan Museo.